

Категорія справи № 730/518/21: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 23.09.2023. Оприлюднено: 25.09.2023.

Дата набрання законної сили: 20.09.2023

Номер судового провадження: 61-9150ск23

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

20 вересня 2023 року

м. Київ

справа № 730/518/21

провадження № 61-9150 св 23

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Синельникова Є. В.,

суддів: Осіяна О. М. (суддя-доповідач), Білоконь О. В., Сакари Н. Ю., Шиповича В. В.

учасники справи:

позивач (відповідач за зустрічним позовом) - ОСОБА_1 ;

відповідач (позивач за зустрічним позовом) - ОСОБА_2 ;

третя особа - орган опіки та піклування в особі виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області;

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_2 - ОСОБА_3 на постанову Миколаївського апеляційного суду від 11 травня 2023 року у складі колегії суддів: Серебрякової Т. В., Колосовського С. Ю., Лівінського І. В.,

ВСТАНОВИВ:

1. Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У червні 2021 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 , третя особа - орган опіки та піклування в особі виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області, про визначення способу участі батька у вихованні малолітньої дитини.

Позовна заява мотивована тим, що з 14 листопада 2019 року вона перебувала з ОСОБА_2 в зареєстрованому шлюбі, який розірвано рішенням Борзнянського районного суду Чернігівської області від 08 вересня 2020 року. У шлюбі ІНФОРМАЦІЯ_1 народилася дитина - ОСОБА_4 .

Вказувала, що оскільки запропонований нею порядок зустрічей з дитиною відповідача не влаштував, останній звернувся до виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області, який 24 листопада 2020 року встановив ОСОБА_2 графік побачень батька з його малолітньою донькою, а саме: кожної суботи місяця з 11 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. на території Борзнянської об'єднаної територіальної громади у її присутності.

В подальшому, рішенням виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області від 17 травня 2021 року затверджено висновок органу опіки та піклування, відповідно до якого батьку ОСОБА_2 рекомендовано брати участь у вихованні дитини ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , відповідно до графіку спілкування, а саме: кожні перші та треті вихідні місяця з 17 год 00 хв. п'ятниці до 20 год. 00 хв. неділі за місцем проживання батька без присутності матері за умови дотримання режиму харчування, відпочинку, правил безпеки, установлених для дітей даного віку, задовільного стану здоров'я дитини, з попередженням за добу матері про можливість спілкування з дитиною та повідомленням про місцезнаходження дитини, а також вчасного повернення дитини матері не пізніше 20 год. 00 хв. у неділю.

Вважала вказаний висновок органу опіки та піклування неприйнятним, незаконним та таким, що прийнятий без врахування якнайкращого забезпечення інтересів дитини.

Ураховуючи викладене, ОСОБА_1 просила суд визначити спосіб участі ОСОБА_2 у вихованні та спілкуванні з малолітньою дочкою - ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , наступним чином: кожної першої та третьої суботи місяця з 10 год. 00 хв. до 12 год. 00 хв. та з 14 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. у присутності матері ОСОБА_1 на території м. Борзни Чернігівської області, з повідомленням матері за добу.

У серпні 2021 року ОСОБА_2 звернувся до суду із зустрічним позовом до ОСОБА_1 , третя особа - орган опіки та піклування в особі виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області, про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та визначення способів участі у вихованні і спілкуванні з малолітньою дочкою.

Зустрічна позовна заява мотивована тим, що між сторонами у справі склалися неприємні стосунки, його права як батька щодо участі у житті дитини - ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , обмежуються ОСОБА_1 .

Мати дитини не виконує рішення органу опіки та піклування, які вона сама ініціювала, переховує від нього дитину, не дає йому можливості спілкуватись з донькою навіть по телефону. На його думку, ОСОБА_1 навмисно створює такі умови побачень з дитиною, щоб мати на нього маніпулятивний вплив та відмовити йому у зустрічах з дитиною, посилаючись на погану погоду, поганий настрій чи відсутність доньки за місцем реєстрації.

Ураховуючи викладене, ОСОБА_2 просив суд зобов'язати ОСОБА_1 усунути йому перешкоди у спілкуванні та вільному вихованні доньки - ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 ; зобов'язати ОСОБА_1 усунути перешкоди у вільному побаченні з його донькою - ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 відповідно до наступного графіку:

- кожні перші та треті вихідні місяця з 17 год. 00 хв. п'ятниці до 20 год. 30 хв. неділі за місцем проживання батька без присутності матері;
- спільний відпочинок: липень місяць дитина проводить з батьком без присутності матері; два тижні різдвяних канікул, починаючи з 03 січня і до 18 січня кожного року дитина проводить з батьком без присутності матері;
- свята: можливість брати доньку на наступний день після її дня народження та на свій день народження забирати доньку без присутності матері;
- необмежене спілкування з донькою - ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , особисто, засобами телефонного, поштового, електронного та іншого зв'язку, що не передбачають безпосереднього фізичного спілкування між батьком та донькою, без присутності матері;
- в день побачення з донькою батько має право забирати доньку з дому/садочка особисто без присутності матері;
- можливість у період хвороби безперешкодного відвідування дитини за місцем її фактичного перебування.

Також ОСОБА_2 просив покласти на ОСОБА_1 обов'язок за два дні до зустрічі з донькою надати йому точну інформацію щодо фактичного місця проживання, перебування дитини, а у разі настання таких змін - повідомити про це особисто на наступний день з дня настання таких обставин.

Ухвалою Кривоозерського районного суду Миколаївської області
ОСОБА_2 прийнято до спільного розгляду з первісним позовом ОСОБА_1 .

від 22 листопада 2021 року зустрічний позов

Короткий зміст рішення суду першої інстанції

Рішенням Кривоозерського районного суду Миколаївської області від 29 вересня 2022 року у задоволенні первісного позову ОСОБА_1 відмовлено.

Зустрічний позов ОСОБА_2 задоволено частково.

Зобов'язано ОСОБА_1 не чинити перешкод ОСОБА_2 у спілкуванні з дитиною ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 . Встановлено ОСОБА_2 порядок участі у вихованні та спілкуванні з малолітньою ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , наступним чином: побачення з ОСОБА_4 , без присутності матері ОСОБА_1 кожні перші та треті вихідні місяця з 17 год. 00 хв. п'ятниці до 19 год. 00 хв. неділі, за місцем проживання батька; липень (з 01 по 31 число) парного року та серпень (з 01 по 31 число) непарного року ОСОБА_4 має перебувати за місцем проживання батька ОСОБА_2 без присутності матері ОСОБА_1 ; з 03 січня по 06 січня кожного непарного року та з 06 січня по 09 січня кожного парного року ОСОБА_4 має перебувати за місцем проживання батька ОСОБА_2 без присутності матері ОСОБА_1 ; дитина ОСОБА_4 має перебувати з батьком без присутності матері 01 січня, 01 травня, 28 червня, у релігійне свято Трійця, починаючи з 10 год. 00 хв. до 14 год.00 хв., в день народження доньки з 14 год.00 хв. до 17 год. 00 хв., а також під час всіх свят в рівних частинах із ОСОБА_1 ; безперешкодне спілкування особисто з дитиною ОСОБА_4 та батьком ОСОБА_2 засобами телефонного, поштового, електронного та іншого засобу зв'язку; батько ОСОБА_2 , завчасно попередивши матір ОСОБА_1 , може забирати дитину ОСОБА_4 з дитсадочку/дому у дні проведення побачень; можливість у період хвороби дитини ОСОБА_4 бачитись із нею безперешкодно за місцем фактичного її перебування.

Вирішено питання розподілу судових витрат.

Відмовляючи у задоволенні первісного позову ОСОБА_1 , суд першої інстанції, з урахуванням обставин справи та наданих доказів, врахувавши ставлення батьків до виконання своїх обов'язків та інтереси дитини, дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення позову.

Задовольняючи частково зустрічний позов ОСОБА_2 , суд першої інстанції виходив із того, що батько має право на безпосередню участь у житті і вихованні дитини та на зустрічі з дитиною без присутності матері. Врахувавши інтереси дитини, які мають пріоритет над інтересами батьків, а також закріплений у положеннях міжнародних норм права та норм чинного законодавства України принцип рівності батьків у реалізації права на вільне спілкування з дитиною та участь у її вихованні, активне бажання батька брати участь у вихованні та спілкуванні зі своєю донькою, суд вважав, що встановлений спосіб участі батька у спілкуванні та вихованні з дитиною не зашкодить їй, а навпаки дозволить максимально повно урахувати інтереси дитини, повністю відповідатиме її можливостям у повній мірі сприяти піклування кожного з батьків про її здоров'я, фізичний та духовний розвиток.

Короткий зміст постанови апеляційного суду

Постановою Миколаївського апеляційного суду від 11 травня 2023 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 задоволено частково.

Рішення Кривоозерського районного суду Миколаївської області від 29 вересня 2022 року в частині відмови у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 змінено й визнано підставою для відмови у задоволенні позову ОСОБА_1 неналежний суб'єктний склад учасників справи.

Рішення Кривоозерського районного суду Миколаївської області від 29 вересня 2022 року в частині часткового задоволення зустрічних позовних вимог ОСОБА_2 про визначення батькові способу його участі у вихованні дочки та часу їхнього спілкування змінено й викладено резолютивну частину судового рішення в такій редакції: «Визначити спосіб та порядок участі у вихованні і спілкуванні батька ОСОБА_2 з його дочкою ОСОБА_4 , наступним чином: кожної першої та третьої неділі місяця з 10 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. у

населеному пункті за місцем проживання дитини ОСОБА_5 , у присутності матері дитини ОСОБА_6 в перші шість місяців з дня прийняття даної постанови, а після спливу вказаного строку - без присутності матері дитини, за умови дотримання режиму харчування та відпочинку для дитини відповідного віку.

В іншій частині у задоволенні зустрічних позовних вимог про визначення способів участі у вихованні і спілкуванні батька з малолітньою дочкою відмовлено.

Рішення Кривоозерського районного суду Миколаївської області від 29 вересня 2022 року в частині задоволених зустрічних позовних вимог ОСОБА_2 про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та в частині розподілу судових витрат залишено без змін.

Змінюючи рішення суду першої інстанції в частині вирішення первісного позову ОСОБА_1 , апеляційний суд вказав, що суд дійшов обґрунтованого висновку про відмову у його задоволенні, проте помилилися щодо підстав такого рішення й підставою для відмови у задоволенні позову ОСОБА_1 слід вважати неналежний суб'єктний склад учасників справи.

Змінюючи рішення суду першої інстанції в частині вирішення зустрічного позову ОСОБА_2 про визначення батькові способу його участі у вихованні дочки та часу їхнього спілкування, апеляційний суд врахував висновок органу опіки та піклування, яким визначено спосіб участі батька в процесі виховання дитини, виходив із якнайкращих інтересів самої дитини. При цьому судом ураховано її вік, стан здоров'я та психоемоційний стан, факт тривалого неспілкування батька із дочкою, місце проживання обох батьків, а також збережено принцип рівності прав батьків у вихованні дитини.

Короткий зміст вимог касаційної скарги

У червні 2023 року представник ОСОБА_2 - ОСОБА_3 подала до Верховного Суду касаційну скаргу, в якій просить постанову Миколаївського апеляційного суду від 11 травня 2023 року у частині часткового задоволення зустрічних вимог ОСОБА_2 скасувати й залишити в силі в цій частині рішення суду першої інстанції.

Підставами касаційного оскарження вказаного судового рішення заявник зазначає неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального і порушення норм процесуального права, вказувала, що суд застосував норми права без урахування висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постановях Великої Палати Верховного Суду від 05 червня 2018 року у справі № 338/180/17, від 30 січня 2019 року у справі № 569/17272/15, постанові Верховного Суду від 18 листопада 2020 року у справі № 759/1382/19 тощо (пункт 1 частини другої статті 389 ЦПК України), а також не дослідив належним чином зібрані у справі докази (пункт 4 частини другої статті 389 ЦПК України).

Надходження касаційної скарги до суду касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 07 липня 2023 року касаційне провадження у вказаній справі відкрито та витребувано цивільну справу № 730/518/21 із Кривоозерського районного суду Миколаївської області.

У липні 2023 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 серпня 2023 року справу призначено до розгляду у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи.

Аргументи учасників справи

Доводи особи, яка подала касаційну скаргу

Касаційна скарга мотивована тим, що змінюючи рішення суду першої інстанції в частині задоволених зустрічних позовних вимог ОСОБА_2 про визначення батькові способу його участі у вихованні дочки та часу їхнього спілкування та встановлюючи графік спілкування батька з дитиною два рази в місяць в присутності матері по декілька годин, обмежує таке спілкування та не відповідає вимогам статей 157-159 СК України, статей 9, 18 Конвенції про права дитини, принципу рівності прав батьків у вихованні дитини, а також заявленим зустрічним позовним вимогам. Стверджує, що апеляційним судом не встановлено обставин, на підставі яких необхідно обмежити побачення батька з дитиною визначеним судом графіком. На думку заявника, судом апеляційної інстанції безпідставно взято до уваги висновок органу опіки та піклування про визначення способу участі батька у вихованні і спілкуванні з дитиною, затверджений рішенням виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області від 28 квітня 2023 року № 52, в основу якого покладено протокол індивідуальної психологічної діагностики від 28 листопада 2022 року № 58, який було надано позивачем за первісним позовом після ухвалення рішення суду першої інстанції, тобто з порушенням строків подання доказів. Крім того, вказаний протокол діагностики складений за заявою матері дитини, ґрунтується лише на її поясненнях, не містить посилання на те, що він підготовлений для подання до суду і що психолог повідомлений про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивих даних, не містить даних щодо кваліфікації спеціаліста.

Наголошує, що побачення батька з дитиною у присутності матері може призвести до того, що стійкий психологічний зв'язок дитини з батьком так і не буде відновлений і дитина не зможе сприймати його як одного із своїх батьків, який бере участь в її житті і вихованні нарівні з матір'ю.

Суд першої інстанції на підставі належних та допустимих доказів ухвалив законне та обґрунтоване рішення про часткове задоволення зустрічного позову, яке безпідставно змінено судом апеляційної інстанції.

Постанова апеляційного суду оскаржується лише у частині вирішення зустрічних позовних вимог про визначення батькові способу його участі у вихованні дочки та часу їхнього спілкування, тому в іншій частині касаційному перегляду не підлягає в силу вимог статті 400 ЦПК України.

Доводи особи, яка подала відзив на касаційну скаргу

У серпні 2023 року до Верховного Суду надійшов відзив на касаційну скаргу від представника ОСОБА_1 - ОСОБА_7 , у якому зазначено, що доводи касаційної скарги є безпідставними, а оскаржуване судові рішення суду апеляційної інстанції є мотивованим, законним й ґрунтується на належних та допустимих доказах; судом вірно застосовано норми матеріального та процесуального права щодо спірних правовідносин.

Вказує, що звертаючись до суду із зустрічним позовом, ОСОБА_2 приховав факт наявності щодо нього судового рішення у справі 479/33/17 про визначення способу його участі у виханні малолітнього сина від першого шлюбу. Наявність вказаного рішення унеможливило зустрічі батька з дитиною у спосіб, вказаний у зустрічному позові та визначений судом першої інстанції у справі, що переглядається. Просив залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржуване судове рішення - без змін.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

З 14 листопада 2019 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували в зареєстрованому шлюбі, який розірвано рішенням Борзнянського районного суду Чернігівської області від 08 вересня 2020 року (а. с. 9, т. 1).

Згідно зі свідоцтвом про народження, виданим виконавчим комітетом Миколаївської сільської ради Борзнянського району Чернігівської області 12 липня 2017 року, серія НОМЕР_1, сторони є батьками малолітньої дитини - ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2 (а. с. 12, т. 1).

Після розірвання шлюбу між сторонами малолітня дитина проживає разом з матір'ю ОСОБА_1 по АДРЕСА_1, цей факт сторонами не оспорується.

Рішенням Борзнянського районного суду Чернігівської області від 25 листопада 2020 року з ОСОБА_2 стягуються аліменти на користь ОСОБА_1 на утримання дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2 (а. с. 10-11, т. 1).

Рішенням виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області «Про вирішення спору між батьками щодо реєстрації місця проживання малолітньої дитини та встановлення порядку побачень батька з дитиною» від 24 листопада 2020 року № 98, виходячи з інтересів дитини, визначено участь батька у вихованні дитини та рекомендовано на півроку встановити графік побачень батька ОСОБА_2 з його малолітньою дочкою ОСОБА_4 наступним чином: кожної суботи місяця з 11 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. на території Борзнянської ОТГ у присутності матері дитини ОСОБА_1. Також у рішенні зазначено, що через півроку дане рішення може бути переглянуто та змінено (а. с. 16, т. 1).

11 лютого 2021 року ОСОБА_1 звернулася до виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області із заявою, в якій просила переглянути графік побачень відповідача з дочкою та встановити часи побачень з 10 год. 00 хв. до 12 год. 00 хв. з можливістю продовження побачень після обіднього сну до 18 год. 00 хв. (а. с. 18, 201, т. 1).

Рішенням виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області від 17 травня 2021 року за № 73 затверджено висновок органу опіки та піклування про визначення способу участі батька ОСОБА_2 у вихованні малолітньої дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, відповідно до якого рекомендовано батьку ОСОБА_2, брати участь у вихованні дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, відповідно до наступного графіку спілкування: кожні перші та треті вихідні місяця з 17 год. 00 хв. п'ятниці до 20 год. 00 хв. неділі за місцем проживання батька без присутності матері, за умови: дотримання режиму харчування, відпочинку, правил безпеки, установлених для дітей даного віку; задовільного стану дитини; попередження за добу матері про можливість спілкування з дитиною та повідомлення про місцезнаходження дитини; вчасного повернення дитини матері не пізніше 20 год. 00 хв. у неділю (а. с. 17, 19, т. 1).

Вказані у висновку органу опіки та піклування рекомендації щодо розв'язання спору про визначення способу та порядку участі батька у вихованні дитини сторонами не виконуються, оскільки між ними є спір щодо порядку і способу участі ОСОБА_2 у вихованні дитини та спілкуванні з нею.

Згідно акту обстеження умов проживання батька ОСОБА_2, складеного працівниками сектору соціальних прав захисту дітей служби у справах дітей Дніпровської в м. Києві райдержадміністрації, у квартирі АДРЕСА_2, яка належить матері ОСОБА_2 - ОСОБА_9, створено належні умови проживання дитини (а. с. 88, т. 1).

Відповідно до довідки Тридубського старостинського округу Кривоозерської селищної ради Миколаївської області від 24 червня 2021 року № 19.15.01-07/619, ОСОБА_2 зареєстрований в будинку АДРЕСА_3, але за місцем реєстрації не проживає (а. с. 29, т. 1).

Встановлено, що фактично ОСОБА_2 проживає і працює у м. Києві.

Згідно з довідкою від 23 липня 2021 року № 105, ОСОБА_2 з 21 серпня 2017 року працює у філії «Українська залізнична швидкісна компанія», де займає посаду інструктора (поїзних бригад) відділу контролю якості обслуговування управління обслуговування пасажирів в поїздах (а. с. 100, т. 1).

Письмовий висновок органу опіки та піклування по суті позовних вимог ОСОБА_1 та позовних вимог за зустрічним позовом ОСОБА_2 до суду першої інстанції не надавав.

Під час апеляційного розгляду виконавчий комітет Борзнянської міської ради Чернігівської області (як орган опіки та піклування) надав письмовий висновок щодо розв'язання спору про визначення способу участі батька ОСОБА_2 у вихованні малолітньої доньки ОСОБА_4 та усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, затверджений рішенням виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області від 28 квітня 2023 року № 52, яким рекомендовано встановити адаптаційний період терміном на шість місяців, коли зустрічі батька з донькою мають відбуватися виключно в присутності матері, шляхом встановлення побачень кожної першої та третьої неділі місяця з 10 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. (за необхідності з перервою на сон) на території с. Миколаївка та/або м. Борзна Ніжинського району Чернігівської області (а. с. 155, 156-157, т. 2).

2. Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Згідно зі статтею 388 ЦПК України судом касаційної інстанції у цивільних справах є Верховний Суд.

Згідно з пунктами 1, 4 частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; якщо судове рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Касаційна скарга представника ОСОБА_2 - ОСОБА_3 підлягає частковому задоволенню.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Згідно з частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Відповідно до вимог частин першої, другої статті 400 ЦПК України переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішеннях чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, які передбачені пунктами 1, 3, 4, 8 частини першої статті 411, частиною другою статті 414 цього Кодексу, а також у разі необхідності врахування висновку щодо застосування норм права, викладеного у постанові Верховного Суду після подання касаційної скарги.

Частиною першою статті 402 ЦПК України передбачено, що у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

Згідно з частинами першою, другою та п'ятою статті 263 ЦПК України судові рішення повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зазначеним вимогам постанови апеляційного суду відповідає не в повній мірі.

Відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Статтею 18 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Україною 27 лютого 1991 року (далі - Конвенція), визначено принцип загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини, а також встановлено, що найкращі інтереси дитини є предметом їхнього основного піклування.

Частиною першою статті 3 Конвенції визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Згідно зі статтею 9 Конвенції держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини.

Принцип найкращих інтересів поширюється на всі дії, що стосуються дітей, і вимагає активних дій із захисту їхніх прав та сприяння їх зростанню та благополуччю, а також заходів з підтримки та надання допомоги батькам й іншим особам, які несуть щоденну відповідальність у питаннях реалізації прав дітей.

У статті 7 Конвенції про права дитини передбачено, що кожна дитина має право знати своїх батьків і право на їх піклування.

Дитина, яка проживає окремо від батьків або одного з них, має право на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів. Батьки, які проживають окремо від дитини, зобов'язані брати участь у її вихованні і мають право спілкуватися з нею, якщо судом визнано, що таке спілкування не перешкоджатиме нормальному вихованню дитини. У разі коли батьки не можуть дійти згоди щодо участі одного з батьків, який проживає окремо, у вихованні дитини, порядок такої участі визначається органами опіки та піклування за участю батьків виходячи з інтересів дитини (частини перша-третья статті 15 Закону України «Про охорону дитинства»).

Стаття 1 Закону України «Про охорону дитинства» визначає контакт з дитиною як реалізацію матір'ю, батьком, іншими членами сім'ї та родичами, у тому числі тими, з якими дитина не проживає, права на спілкування з дитиною, побачення зазначених осіб з дитиною, а також надання ним інформації про дитину або дитині про таких осіб, якщо це не суперечить інтересам дитини.

Згідно із статтею 141 СК України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом (стаття 153 СК України).

Питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той з батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той з батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини (стаття 157 СК України).

Згідно зі статтею 158 СК України за заявою матері, батька дитини орган опіки та піклування визначає способи участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею того з батьків, хто проживає окремо від неї. Рішення про це орган опіки та піклування постановляє на підставі вивчення умов життя батьків, їхнього ставлення до дитини, інших обставин, що мають істотне значення. Рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання.

Відповідно до частин першої, третьої статті 19 СК України у випадках, передбачених цим Кодексом, особа має право на попереднє звернення за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування. Звернення за захистом до органу опіки та піклування не позбавляє особу права на звернення до суду. У разі звернення з позовом до суду орган опіки та піклування припиняє розгляд поданої йому заяви.

Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи (частина п'ята статті 19 СК України).

Суд може не погодитися з висновком органу опіки і піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини (частина шоста статті 19 СК України).

Відповідно до статті 159 СК України, якщо той з батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та її вихованні, зокрема він ухиляється від виконання рішення органу опіки і піклування, другий з батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод.

Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце та час їхнього спілкування з урахуванням віку, стану здоров'я дитини, поведінки батьків, а також інших обставин, що мають істотне значення. В окремих випадках, якщо це викликано інтересами дитини, суд може обумовити побачення з дитиною присутністю іншої особи.

Системний аналіз наведених норм матеріального права дає підстави вважати, що батько, який проживає окремо від дитини, очевидно має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батьку спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини.

Крім прав батьків щодо дітей, діти теж мають рівні права та обов'язки щодо батьків (стаття 142 СК України), у тому числі, й на рівне виховання батьками.

Під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення, в тому числі стан психічного здоров'я одного з батьків, зловживання ним алкогольними напоями або наркотичними засобами.

Визначаючи спосіб участі батька у вихованні дитини, спілкуванні з нею, суди мають враховувати принцип рівності прав батьків у вихованні дитини та принцип забезпечення найкращих інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю переважають інтереси батьків.

Питання справедливої рівноваги між інтересами батьків та інтересами дитини неодноразово аналізувалося Європейським судом з прав людини (далі - ЄСПЛ), практика якого відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» і частини четвертої статті 10 ЦПК України застосовується судом як джерело права.

У рішенні ЄСПЛ у справі «Хант проти України» від 07 грудня 2006 року зазначено, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків. Зокрема, стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не надає батькам права вживати заходів, які можуть зашкодити здоров'ю чи розвитку дитини (рішення ЄСПЛ у справі «JOHANSEN v. NORWAY» від 07 серпня 1996 року).

Отже, визначаючи спосіб участі одного із батьків, який проживає окремо, у вихованні дитини, спілкуванні з нею, суди мають враховувати принцип рівності прав батьків у вихованні дитини та принцип забезпечення найважливіших інтересів дитини.

Суд при встановленні способу спілкування має дотримуватися розумного балансу на участь обох батьків у вихованні дитини.

Оскільки батько та мати мають рівні права та обов'язки, то колегія суддів Верховного Суду, виходячи з принципу рівності батьків у реалізації їх права на вільне спілкування з дитиною та участь у її вихованні, погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що права позивача за зустрічним позовом на спілкування з донькою підлягають захисту шляхом надання ОСОБА_2 періодичних побачень та спілкування з малолітньою ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, що сприятиме налагодженню відносин між ними.

Змінюючи рішення суду першої інстанції в частині вирішення зустрічного позову ОСОБА_2 про визначення батькові способу його участі у вихованні дочки та часу їхнього спілкування, а саме: кожної першої та третьої неділі місяця з 10 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. у населеному пункті та місцем проживання дитини ОСОБА_4, апеляційний суд врахував висновок органу опіки та піклування разом з іншими доказами у справі, а також інтереси дитини, які мають пріоритет над інтересами батьків, вік дитини та режим її розпорядку дня, стан її здоров'я та психоемоційний стан, факт тривалого неспілкування батька із дочкою та місце проживання обох батьків, які проживають у різних областях України.

Врахувавши відсутність сталого психічного зв'язку між батьком та дитиною, тривале проживання дитини з матір'ю, відсутність повноцінного контакту з батьком, апеляційний суд обґрунтовано вказав на необхідність проведення зустрічей батька з дитиною в перші шість місяців з дня прийняття постанови в присутності матері. Таке застереження сприятиме поступовому налагодженню відносин між ними та формуванню емоційного контакту дочки та батька.

Колегія суддів погоджується з висновками апеляційного суду у вказаній вище частині, оскільки визначені апеляційним судом дні та час побачень батька з дитиною у повній мірі відповідатимуть інтересам дитини та батька.

Не заслуговують на увагу доводи касаційної скарги про те, що висновок органу опіки та піклування про визначення способу участі батька у вихованні і спілкуванні з дитиною, затверджений рішенням виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області від 28 квітня 2023 року № 52, складений з порушенням вимог статті 19 СК України та положень Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, оскільки такий висновок оцінено апеляційним судом у сукупності та взаємозв'язку з іншими доказами у справі, яким надана належна правова оцінка. Крім того, висновок органу опіки та піклування, а також постанова апеляційного суду не містять посилань на протокол індивідуальної психологічної діагностики від 28 листопада 2022 року № 58, про що вказував заявник у своїй касаційній скаргі, а тому доводи касаційної скарги в цій частині Верховним Судом відхиляються.

Проте колегія суддів не може погодитись із висновком суду апеляційної інстанції в частині відмови у задоволенні інших зустрічних позовних вимог ОСОБА_2, а саме: про проведення спільного відпочинку батька з дитиною без присутності матері, необмеженого спілкування батька з дитиною засобами телефонного, поштового, електронного та іншого засобу зв'язку. Колегія суддів вважає, що відмова у задоволенні цих вимог обмежує право батька на спілкування з дитиною, адже часів спілкування недостатньо, щоб налагодити контакт з дитиною, оскільки батько та мати мають рівні права та обов'язки, і при вирішенні питання, зокрема, щодо можливості спільного відпочинку, відвідування місця проживання того з батьків, з ким дитина не проживає, слід виходити з інтересів дитини.

Для встановлення належного психологічного контакту ОСОБА_2 з його донькою учасники правовідносин потребують допомоги, яку суд вправі надати від імені держави шляхом визначення способів участі батька у спілкуванні з дитиною та її вихованні. Для налагодження належних довірливих відносин між батьком і дитиною необхідний час, протягом якого поступово має відбуватися налагодження спілкування та формування емоційної прив'язаності доньки до батька. При цьому наявність між сторонами неприязних відносин та конфліктів можуть негативно впливати на ставлення дитини до батька при проведенні зустрічей батька з дочкою у присутності матері, що може перешкоджати налагодженню спілкування батька з дитиною.

Проаналізувавши встановлені обставини справи, враховуючи характер стосунків, які склались між батьками дитини та між дитиною і кожним з батьків, вік дитини, а також закріплений у положеннях чинного законодавства України принцип рівності батьків у реалізації права на вільне спілкування з дитиною та участі у її вихованні, бажання батька на участь у вихованні та спілкуванні зі своєю донькою, колегія суддів вважає доцільним і таким, що відповідатиме інтересам дитини, встановити спосіб участі батька ОСОБА_2 у вихованні малолітньої дочки ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, шляхом проведення спільного відпочинку батька з дитиною у липні (з 01 по 31 число) парного року та у серпні (з 01 по 31 число) непарного року без присутності матері; необмежене спілкування батька з дитиною засобами телефонного, поштового, електронного та іншого засобу зв'язку, задовольнивши зустрічні позовні вимоги у вказаній частині частково.

Колегія суддів погоджується з висновками апеляційного суду про відсутність підстав для задоволення позовних вимог щодо визначення ОСОБА_2 можливості святкування дня народження доньки з батьком та можливості брати доньку на наступний день після її дня народження, адже задоволення цих позовних вимог призведе до порушення інтересів дитини, крім того, такі вимоги перебувають у площині договірного врегулювання питання щодо виконання батьківських обов'язків між сторонами.

З урахуванням вікових змін дитини, її розвитку та потреб, батьки не позбавлені в майбутньому права змінити встановлений судом спосіб участі у вихованні дитини, що буде відповідати інтересам дитини.

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 409 ЦПК України суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги має право скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд.

Відповідно до частини першої статті 412 ЦПК України суд скасовує судові рішення повністю або частково і ухвалює нове рішення у відповідній частині або змінює його, якщо таке судові рішення, переглянуте в передбачених статтею 400 цього Кодексу межах, ухвалено з неправильним застосуванням норм матеріального права або порушенням норм процесуального права.

З урахуванням наведеного, та враховуючи, що у справі не вимагається збирання та додаткова перевірка чи оцінка доказів, обставини справи встановлені судами попередніх інстанцій повно, але допущено неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, постановою апеляційного суду в частині зміни рішення суду першої інстанції та викладення його резолютивної частини у відповідній редакції підлягає залишенню без змін; а в частині відмови у задоволенні зустрічних позовних вимог ОСОБА_2 про проведення спільного відпочинку батька з дитиною без присутності матері, необмеженого спілкування батька з дитиною засобами телефонного, поштового, електронного та іншого засобу зв'язку, - скасуванню, з ухваленням нового рішення в цій частині про задоволення позовних вимог.

Керуючись статтями 400, 409, 412, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу представника ОСОБА_2 - ОСОБА_3 задовольнити частково.

Постанову Миколаївського апеляційного суду від 11 травня 2023 року в частині зміни рішення Кривоозерського районного суду Миколаївської області від 29 вересня 2022 року й викладення його резолютивної частини в такій редакції: «Визначити спосіб та порядок участі у вихованні і спілкуванні батька ОСОБА_2 з його дочкою ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, наступним чином: кожної першої та третьої неділі місяця з 10 год. 00 хв. до 16 год. 00 хв. у населеному пункті за місцем проживання дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, у присутності матері дитини ОСОБА_6 в перші шість місяців з дня прийняття даної постанови, а після спливу вказаного строку - без присутності матері дитини, за умови дотримання режиму харчування та відпочинку для дитини відповідного віку» - залишити без змін.

Постанову Миколаївського апеляційного суду від 11 травня 2023 року в частині відмови у задоволенні зустрічних позовних вимог ОСОБА_2 до ОСОБА_1, третя особа - орган опіки та піклування в особі виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області, про проведення спільного відпочинку батька з дитиною без присутності матері, необмеженого спілкування батька з дитиною засобами телефонного, поштового, електронного та іншого засобу зв'язку - скасувати.

Зустрічні позовні вимоги ОСОБА_2 до ОСОБА_1, третя особа - орган опіки та піклування в особі виконавчого комітету Борзнянської міської ради Чернігівської області, про визначення способів участі у вихованні і спілкуванні з малолітньою дочкою - задовольнити частково.

Встановити ОСОБА_2 порядок участі у вихованні та спілкуванні з малолітньою ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, а саме:

- проведення спільного відпочинку батька ОСОБА_2 з дитиною ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, у липні (з 01 по 31 число) парного року та у серпні (з 01 по 31 число) непарного року без присутності матері;
- необмежене спілкування батька ОСОБА_2 з дитиною ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_2, засобами телефонного, поштового, електронного та іншого засобу зв'язку.

В іншій частині постанову Миколаївського апеляційного суду від 11 травня 2023 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий

Є. В. Синельников

Судді:

О. В. Білоконь

О. М. Осіян

Н. Ю. Сакара

В. В. Шипович